

Tinca Lukan

**Daniel Miller: Materialna kultura.**  
**Ljubljana: Studia Humanitatis, 2016.**  
**232 strani (ISBN 978-961-6798-66-2), 20 EUR**

Daniel Miller, antropolog in predavatelj na Univerzitetnem Kolidžu v Londonu (UCL), v prvem izmed dveh zvezkov, v katerih so zbrana njegova najpomembnejša dela s področja antropologije potrošniške družbe, raziskuje odnos med ljudmi in stvarmi, in sicer na način, ki presega dualizem med subjektom in objektom. V knjigi Materialna kultura, pa tudi sicer, je zvest metodi etnografske vpletenosti, ki je po njegovih besedah »skrajna«, ker nikoli ne preverja vnaprej umišljenih hipotez: »/E/dina hipoteza je vselej zgolj to, da pravzaprav nimam pojma, kaj bom dejansko odkril, ko se bom lotil terenskega dela« (str. 24).

Stvari (angl. Stuff) so povsod. Analiza njih je pomembna, ker nas materialnost konstituira in tudi zato, da se lažje soočimo s problematično današnjostjo. Poglobljeno razumevanje stvari namreč privede do poglobljenega razumevanja ljudi. Obstaja pa še en razlog, ki botruje pomenu stvari - navzočnost ali odsotnost stvari je namreč osnova opredelitve tistega, kar ljudje doživljajo kot revščino. Tako ima odsotnost ali navzočnost stvari ključno vlogo v vsakdanjem življenju posameznikov in posameznic. Lahko nas prisili, da postanemo tvorca mednarodnih migracij, kakor se to godi filipinskim materam in njihovim otrokom (poglavje Bivališča: prilagajanje teorije), lahko nas privedejo v žalostne in paradoksne položaje, ko »v veleblagovnici Primark lahko kupiš pulover za osem funtov, če pa ga boš hotel nato odnesti v svojo hišo v Londonu, te bo ta stala vsaj kakšnih 300.000 funtov« (str. 119), lahko pa posedovanje in uporaba materialnosti, na primer mobilnih tehnologij, zaradi vzdrževanja socialnega kapitala pripomoreta k zmanjševanju revščine. Vendar Miller v obravnavanem, prvem zvezku trdi, da moramo potrošnjo preučevati ločeno od analize kapitalizma. To stališče je tako manko kot prednost knjige. Manko zato, ker ne zareže v analizo kapitalizma, in na ravni neenakosti sprejema stvari takšne, kot so, ter ne ponudi nikakršnih alternativ niti konstruktivnih kritik. Hkrati pa ravno dejstvo, da analiza kapitalizma in kritičnost v tem zvezku umanjata, knjigi daje določeno prednost, jo razbremeni moraliziranja in obsojanja, ker ne zvaža odgovornosti na posameznikove potrošniške odločitve, tako da se lahko uspešno loti materialnosti z drugačnega, antropološkega vidika, ki presega kapitalistične produkcijske odnose.

Osrednja trditev knjige je paradoks, ki pravi, da našo človeškost najboljše razumemo, izrazimo in cenimo tako, da pozornost usmerimo v našo temeljno materialnost. Tako Miller trdi, da »kultura izvira predvsem iz stvari« (str. 84), pri čemer se nanaša na Bourdieujevo teorijo, ki pravi, da so ključni dejavniki, zaradi katerega postanemo značilni pripadniki lastne družbe, stvari. Tako Miller poruši poljudno in akademsko razumevanje, da so predmeti predvsem znaki oziroma simboli, ki nas predstavljajo. Zavrne semiotični pristop k materialnosti, ki slednjo razume kot postransko reč. Problem semiotike, ki objekte dojema kot nepomembne, ponazori z zgodbom o cesarjevih novih

oblačilih - semiotika namreč oblačila spremeni v služabnike, katerih naloga je reprezentirati cesarja (človeški subjekt); tako naj bi po semiotiki oblačila izpolnjevala naše ukaze in nas predstavljala zunanjemu svetu; sama po sebi so torej stvori brez vrednosti, površni in nepomembni. Cesar oziroma subjekt pa je tisti, ki jim podeli dostojanstvo, sijaj in prefinjenost. »Toda kaj in kje je ta subjekt oziroma sebstvo, ki ga predstavljajo oblačila?« se sprašuje Miller in dodaja, da si ljudje napak predstavljamo, da obstaja pravo oziroma resnično sebstvo, ki tiči nekje globoko v nas, v resnici pa smo, tako kot ugotavlja Ibsenov Peer Gynt, nekašne čebule - »bolj ko odstranjujemo plasti, bliže smo temu, da navsezadnje čisto nič ne ostane« (str. 30). Nikakršnega pristnega sebstva ni, oblačila (stvari) in ljudje vzajemno konstituira drug drugega.

Problem razumevanja oblačil kot površine, ki reprezentira notranje sebstvo pristne biti, je v tem, da nas navaja, da ljudi, ki jemljejo oblačenje resno, dojemamo kot površne. »Obsedeni smo z nečim, kar bi lahko poimenovali ontologija globine. Domnevamo, da je bit - naše pravo sebstvo - nekje globoko v nas in v popolnem nasprotju s površino. Kdor kupuje oblačila, je plitek, kajti globokoumen človek je filozof ali svetnik « (str. 35). Tako podpiramo idejo, da stvari izčrpajo našo človeškost, saj se razlezemo v lepljivo zmešnjavo plastičnih in drugih izdelkov ter ohranjamo predstavo o plemenitem nematerialističnem divjaku, ta predstava pa nas sili, da se počutimo odtujene in umazane zgolj zato, ker smo to, kar smo. »Antropologija je družbe zreducirala na plemenito divjaštvo, katerega glavni namen je bil delovati kot palica, s katero smo topli same sebe, in nas prisilila v prepričanje, da smo izgubili vso kulturo in postali bedne žrtve orjaških kapitalističnih in modernističnih sil« (str. 97).

Miller v svoji teoriji in analizi materialnosti uvede koncept ponižnosti stvari, ki pravi, da stvari preprosto opravljajo svojo nalogo. Manj ko smo nanje pozorni, močnejše in vplivnejše postanejo ter določajo dogajanje do te mere, da se te njihove sposobnosti niti ne zavedamo. Koncept se pomembno opira na Goffmanovo analizo uokvirjanja, ki pravi, da pretežni del našega vedenja usmerjajo pričakovanja, ki jih določajo okviri, ki ustvarjajo kontekst delovanja. Uokvirjeno dogajanje namreč določa, kakšno vedenje je primerno in kakšno ne. Okvirov, ki nas omejujejo, pa se večinoma niti ne zavedamo. Tako so materialni predmeti prizorišče, zavoljo katerega se zavemo, kaj je primerno in kaj ne. Stvari delujejo, ko so nevidne, in jih ne komentiramo, kar je stanje, ki ga dosežejo, ko se nam zdijo znane in samoumevne, zato se zdi preučevanje materialnosti nemalokrat obskurno dejanje; »preučevanje džinsa se zdi ljudem nepomembno, ravno zato, ker je džins tako razširjen« (str. 81). Ponižnost stvari torej artikulira idejo, da predmeti delajo ljudi in nezavedno usmerjajo naše korake ter tvorijo krajino naše domišljije in kulturno okolje, ki se mu prilagodimo.

Ponižnost in pomembnost stvari je ponazorjena s številnimi primeri. Prebivalci Trinidad (poglavje Zakaj oblačenje ni površ(i)n(sk)a zadeva) oblačila jemljejo resno in v nasprotju z (zahodnjaško) ontologijo globine svojo lastno pravo bit ohranjajo javno razvidno na površini. Medsebojno konstituiranje objektov in subjektov avtor ponazori s primerom sarija, ki da nosi Indijko, jo sili k odzivanju na spremembe v družbenem okolju, ki jo obdaja in iz nje naredi to, kar je - ženska in Indijka. Zato lahko sari deluje kot orodje moči. Avtor kot primer navaja mojstrsko politično obvladovanje sarija Indire

Gandhi. Tretji primer pa je londonska oblačilna kultura, v kateri naj bi po avtorjevem mnenju oblačila predstavljala vir tesnobe zaradi čedalje večjega pritiska na posameznika ali posameznico, da izrazi samega/samo sebe. Pomen materialnosti se pokaže tudi v uporabi medijev in komunikacijskih tehnologij (Poglavje Mediji: nematerialna kultura in uporabna antropologija), kjer digitalno razume in analizira kot materialno, vendar je popis uporabe mobilnih telefonov na Jamajki in pošiljanje besedilnih sporočil na Filipinih mestoma zastarel. Knjiga je v angleščini izšla pred sedmimi leti, svet pa se je v tem času, še posebej na področju mobilne tehnologije, medijev in interneta, korenito spremenil, zato je zaznana določena diskrepanca med uporabo komunikacijskih tehnologij danes in pred sedmimi leti.

Knjiga prinaša pred drugačo analizo materialne kulture, onstran prevladujočega diskurza, ki reducira materialnost zgolj na njene škodljive družbene in ekološke učinke; prinaša tudi nov pristop k analizi materialnosti, saj jo dojema kot ključno za kreacijo sebstva in osebnih pomenjanj.